

Š i f r a k a n d i d a t a :

--

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

SOCIOLOGIJA

==== Izpitna pola 1 ====

Strukturirane naloge

Četrtek, 28. avgust 2014 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

Izpitna pola vsebuje 4 strukturirane naloge, od katerih izberite in rešite 2. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 40; vsaka naloga je vredna 20 točk.

V preglednici z "x" zaznamujte, kateri nalogi naj ocenjevalec oceni. Če tega ne boste storili, bo ocenil prvi dve nalogi, ki ste ju reševali.

1.	2.	3.	4.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni.

Prazna stran

OBRNITE LIST.

1. Odločanje v skupnosti

Vir 1

Značilna poteza sodobne države je politični monopol, zato lahko govorimo tudi o istovetnosti države in političnega. Ta monopol pa se uveljavlja z racionalnimi postopki in sredstvi: po eni strani s pravom, ki določa abstraktna splošna in brezosebna pravila, po drugi pa z uradniškim upravljanjem, ki temelji na hierarhičnosti in poklicnosti: oboje je zagotovilo zakonitosti, se pravi objektivnosti in predvidljivosti političnopravnega postopka.

(Matteucci, N. (1999): Novoveška država. Izrazoslovje in pota. FDV, Zbirka mednarodni odnosi, Ljubljana, str. 87)

- 1.1. Vir 1 opredeljuje državo v ožjem pomenu. Opozarja predvsem na eno od prvin, ki je povezana s pojmovanjem države. O kateri od prvin, ki opredeljujejo državo, govori vir 1?

_____ (1 točka)

- 1.2. Navedite še dve prvini, ki skupaj s prej navedeno opredeljujejo državo v širšem pomenu.

Prva prvina: _____ (1)

Druga prvina: _____ (1)
(2 točki)

- 1.3. Kako je razdeljena oblast v modernih demokratičnih državah? Navedite veje oblasti.

Prva veja oblasti: _____ (1)

Druga veja oblasti: _____ (1)

Tretja veja oblasti: _____ (1)
(3 točke)

1.4. Navedite bistvene značilnosti pravne države.

(3 točke)

1.5. Z uveljavljanjem pravne države se ločita javna in zasebna sfera. Država je prostor javnega, zasebna sfera je prostor svobode in izbire posameznikov. Kateri pojem se je uveljavil za to področje zasebnega? Navedite ga in predstavite njegove značilnosti.

Navedba pojma: _____ (1)

Predstavite značilnosti navedenega pojma: _____

---

(3)
(4 točke)

Vir 2

Deklaracija o človekovih pravicah iz leta 1948 je uvedla ne samo politične in civilne pravice, temveč tudi ekonomske in socialne. Brez socialnih in ekonomskih tudi civilne in politične pravice ne pomenijo veliko za večino ljudi. Socialna država se je po drugi svetovni vojni razvijala kot oblika demokracije, ki temelji na demokratični enakosti. Enakost (po J. S. Mill) je oblika pravičnosti ... V takih okoliščinah se je razvijala tudi ideja o državi blaginje.

(Leskošek, V. (2006): Pogledi na reforme. Znanstvena knjižnica, Ljubljana, št. 57, str. 189)

1.6. Opredelite pojem »socialne pravice«.

---

(1)

Kako jih zagotavlja država?

---

(2)
(3 točke)

- 1.7. Pomembna razsežnost demokracije je politična udeležba (participacija), ki jo razumemo kot sodelovanje ljudi pri odločanju o javnih zadevah. Različne dejavnosti v zvezi s participacijo običajno delimo na dva tipa. Navedite in na kratko pojasnite oba.

Navedba prvega tipa: _____ (1)

Razlaga: _____
_____ (1)

Navedba drugega tipa: _____ (1)

Razlaga: _____
_____ (1)
(4 točke)

2. Izzivi sodobnega sveta

2.1. Navedite tri modernizacijske procese.

Navedba prvega procesa: _____ (1)

Navedba drugega procesa: _____ (1)

Navedba tretjega procesa: _____ (1)
(3 točke)

2.2. Predstavite globalizacijski proces.

_____
_____
_____
_____ (2 točki)

Vir 1

Spomladi 1945 so se na konferenci v San Franciscu zbrali predstavniki 50 držav ter 26. junija 1945 sprejeli Ustanovno listino Organizacije združenih narodov (OZN). ... Leta 2007 je imela OZN že 192 članic. Namen OZN je ohranjanje svetovnega miru in mednarodne varnosti s kolektivnimi ukrepi, spodbujanje gospodarskega, kulturnega, vzgojno-izobraževalnega in znanstvenega sodelovanja, ki bi lahko pripomoglo k odpravljanju vzrokov sporov, ter humanitarno delovanje in varstvo človekovih pravic.

(Gabrič, A., in Režek, M. (2011): Zgodovina 4, DZS, Ljubljana, str. 76)

2.3. Kateri vidik globalizacije nakazuje vir 1? Navedite in opišite ga.

Navedba: _____ (1)

Opis: _____
_____
_____
_____ (2)
(3 točke)

- 2.4. Človek si neprestano prisvaja, preoblikuje in prilagaja naravno okolje ter posledično povzroča ekološko krizo.

Kaj je ekološka kriza?

(1 točka)

- 2.5. Skupina znanstvenikov je v študiji »Meje rasti« opozorila na številne ekološke probleme. Razložite dva problema, na katera opozarja študija.

Razlaga prvega problema: _____

---

(2)

Razlaga drugega problema: _____

---

(2)
(4 točke)

Vir 2

Raziskovalci ocenjujejo, da se bo gladina (morij) v naslednjem stoletju dvignila še za 20 do 60 cm. Sprememba bo povzročila človeštvu veliko težav, saj večina prebivalcev na Zemlji živi tik ob morjih, na nadmorski višini manj kot meter.

(Tome, D., in Vrezec, A. (2010): Ekologija, DZS, Ljubljana, str. 126)

- 2.6. Človek s svojim poseganjem v naravo povzroča številne spremembe globalnih razsežnosti.

Navedite eno težavo, na katero opozarja vir 2.

(1 točka)

2.7. Obkrožite črko pred trditvijo, ki izraža demografsko stanje v modernih družbah.

- A Visoka rodnost in visoka smrtnost.
- B Visoka rodnost in nizka smrtnost.
- C Nizka rodnost in nizka smrtnost.
- D Nizka rodnost in visoka smrtnost.

(1 točka)

Vir 3

V obdobju 1870–1900 je imela povprečno vsaka družina v Dolini 5,3 otroka, vendar od le-teh jih je le 3,2 odraslo oziroma preživel do desete leto starosti.

(Verginella, M. (1990): Družina v Dolini pri Trstu, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, str. 14)

2.8. Vir 3 govori o rodnosti v preteklosti. Navedite tri vzroke padanja rodnosti v sedanosti.

Prvi vzrok: _____ (1)

Drugi vzrok: _____ (1)

Tretji vzrok: _____ (1)
(3 točke)

2.9. Pojasnite enega od izzivov, ki jih za družbo prinaša staranje prebivalstva.

(2 točki)

3. Družba – zdravje, telo, bolezen

Vir 1

Vsaka kultura pozna mite, rituale, tabuje in etične standarde, s pomočjo katerih ljudem pomaga razumeti krhkost življenja, razložiti vzroke bolečin in bolezni ter vlogo umiranja in smrti. Na ta način bolečina, bolezen in smrt ohranjajo svojo človečnost. Globalna medicinska civilizacija pa poskuša zanikati potrebo po sprejetju teh življenjskih dejstev. Njena naloga naj bi bila v odstranitvi bolečine, odpravljanju bolezni in bojevanju bitke s smrtjo.

(Zelko, E., in Kocjančič, S. (2009): Medikalizacija življenja, v Klemenc Ketiš, Z., Medikalizacija. Učno Gradivo za 26. učne delavnice za zdravnike družinske medicine, Zavod za razvoj družinske medicine SZD, Ljubljana, str. 11–12)

3.1. S katerim strokovnim terminom najustrezneje označimo značilnosti globalne medicinske civilizacije iz vira 1? Obkrožite črko pred pravilno rešitvijo.

- A Znanstvena medicina.
- B Medikalizacija družbe.
- C Disciplinatorska medicina.
- D Holistična medicina.

(1 točka)

3.2. Pojasnite, kaj pomeni izbrano pravilno poimenovanje.

(2 točki)

3.3. Sociolog B. S. Turner je razlikoval med dvema vrstama razlag izvora bolezni in zdravja. Pojasnite, v čem ti dve vrsti razlag iščeta vzroke bolezni in zdravja.

Religiozno-mitične razlage: _____

---

(2)

Medicinske razlage: _____

---

(2)
(4 točke)

3.4. Kako se medikalizacija kaže v življenju posameznika? Pojasnite in navedite primer.

Pojasnitev: _____
_____
_____
_____ (2)

Primer: _____
_____
_____ (1)
(3 točke)

Vir 2

izobrazba \ spol	moški	ženske
nizka	42,7	51,8
srednja	47,0	53,6
visoka	50,0	54,3

Pričakovano trajanje življenja pri starosti 30 let glede na izobrazbo in spol

(Povzeto po: Počkar, M., in Tavčar Krajnc, M. (2011): Sociologija, DZS, Ljubljana, str. 32)

3.5. Katere razlike med spoloma in med izobrazbenimi skupinami v pričakovanem trajanju življenja so razvidne iz preglednice v viru 2?

Razlike med spoloma: _____
_____
_____ (1)

Med izobrazbenimi skupinami: _____
_____
_____ (1)
(2 točki)

3.6. Kako je mogoče te razlike pojasniti?

Pojasnitev razlik med spoloma: _____

_____
 _____
 _____

(2)

Pojasnitev razlik med izobrazbenimi skupinami: _____

_____
 _____
 _____

(2)
 (4 točke)

3.7. Katere sociološke teorije se največ ukvarjajo z zdravjem kot socialnoekonomsko kategorijo?

_____

(1 točka)

Vir 3

»Prva zdravnikova naloga je torej politična. Boj zoper bolezen se mora začeti z vojno proti slabim vladam.« [...]

»Medicina ne bi smela biti več omejena na skupek tehnik zdravljenja in vednosti, ki jo zahtevajo te tehnike; zajela naj bi tudi spoznavanje *zdravega človeka*, se pravi izkušnjo *ne-bolnega človeka kot zgloda*. Pri upravljanju človeškega obstoja naj bi zavzela normativno držo« ...

(Foucault, M. (2009): Rojstvo klinike, Študentska založba, Ljubljana, str. 67, 68)

3.8. Michel Foucault je opozarjal tudi na represivno disciplinatorno vlogo medicine. Kratko pojasnite njegovo razumevanje te vloge.

_____
 _____
 _____

(1 točka)

3.9. Zdravstvene storitve so v modernih družbah razumljene kot dobrine splošnega pomena. Navedite dve značilnosti javnega zdravstva.

_____
 _____
 _____

(2 točki)

4. Šolanje

Vir 1

Proces vključevanja v družbo odraslih je vedno tudi proces socialne selekcije za posamezne družbene položaje. Te selekcije danes ne opravlja socialno zaledje posameznika, ampak predvsem izobraževalni in vzgojni proces ter stopnja uspešnosti posameznika v tem procesu. Končna odločitev o doseženem statusu sicer pripada sistemu dela (zaposlitve), vendar na to močno vplivajo doseženi izobraževalni rezultati.

(Ule, M. (2008): Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja, FDV, Ljubljana, str. 136)

- 4.1. Na katero funkcijo šole oziroma izobraževalnega in vzgojnega procesa nakazuje vir 1? Navedite jo in razložite.

Navedba funkcije šole: _____ (1)

Razlaga funkcije šole: _____
_____
_____
_____ (2)
(3 točke)

- 4.2. Navedite in razložite še drugo pomembno funkcijo šole.

Navedba druge funkcije šole: _____ (1)

Razlaga funkcije šole: _____
_____
_____
_____ (2)
(3 točke)

- 4.3. Razložite pojem kulturni kapital ter pojasnite njegov pomen pri doseganju šolskega uspeha in izobrazbe nasploh.

Razlaga pojma kulturni kapital: _____

_____

_____

_____

(2)

Pomen kulturnega kapitala pri doseganju šolskega uspeha/izobrazbe: _____

_____

_____

_____

(2)
(4 točke)

Vir 2

Ekspanzija šolstva v celotni EU kakor tudi v Sloveniji je v zadnjih petdesetih letih izjemna in predstavlja eno največjih družbenih sprememb sploh. Izobraževanje postaja stalnica za zelo velik del življenjskega cikla povprečnega Slovenca, enako kot za povprečnega Evropejca.

(Lavrič, M., in drugi (2011): Mladina 2010. Družbeni profil mladih v Sloveniji, Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Aristej, Ljubljana, Maribor, str. 67)

- 4.4. Razložite, kaj je mišljeno z ekspanzijo šolstva, ki jo omenja vir 2.

_____

_____

_____

_____

(2 točki)

4.5. Razložite dve družbeni okoliščini, ki sta spodbudili in omogočili ekspanzijo šolanja.

Prva okoliščina: _____

_____

_____

_____

(2)

Druga okoliščina: _____

_____

_____

_____

(2)

(4 točke)

4.6. V konceptu vseživljenjskega učenja se pojavljajo različni poudarki in cilji. Razložite, kako je bilo vseživljenjsko učenje razumljeno v 60. letih 20. stoletja, ko je koncept nastal, in kako je razumljeno zadnji dve desetletji (od 90. let 20. stoletja).

Razumevanje vseživljenjskega učenja ob nastanku njegovega koncepta: _____

_____

_____

_____

_____

(2)

Razumevanje vseživljenjskega učenja danes: _____

_____

_____

_____

_____

(2)

(4 točke)

Prazna stran